

Mehmet Fuat Carım (1892-1972)

Türk siyasetçi, Büyükelçi.

Mehmet Fuat (Carım) 1892 yılında Halep'te doğdu. Babası Kafkasya kökenli Çerkez Şapsığ aşiretinden Hacı Mustafa Raşit Bey'dir. Hukuk eğitimi alan Mustafa Raşit Bey İstinaf Mahkemesi Savcısı olmuş ancak Jön Türk hareketi içinde yer almış olmasından dolayı Trablus'a sürgün edilmiştir. Mustafa Raşit Bey, burada ikinci evliliğini Zeynep Hanımla yapmıştır. Çiftin Halit, Fuat, Tarık ve Edibe isimlerinde dört çocuğu vardır.

Mehmet Fuat (Carım), ilköğrenime Trablusgarp'ta Mekteb-i İrfan'da başladı. Eğitimine Halep'te Frerler Fransız Mektebi'nde devam etti. Ancak bir müddet sonra ailesinden ayrılarak İstanbul'da Mercan İdadisinde eğitimini sürdürdü. Bu esnada Trablus'ta görevine devam eden Mustafa Raşit Bey, arazi itilafından kaynaklanan bir olay sonunda çadırında vurularak öldürülmüştür. Babasının ölümünden bir müddet sonra Fuat Carım'ın kız kardeşi Edibe de tifo nedeniyle hayatını kaybettiği için aile İstanbul'a taşınmıştır.

Fuat (Carım), 1910'da kayıt yaptırdığı Mülkiye Mektebinden babasını kaybetmesi ve ailenin İstanbul'a taşınması sonrasında yaşanan maddi ve manevi tüm sıkıntılara rağmen 1913'te başarılı bir şekilde mezun oldu. Yükseköğrenimine Cenevre Üniversitesinde devam etmek isteyen Mehmet Fuat (Carım) üniversiteye kayıt yaptırmış olmasına rağmen devam edememiştir. 23 Ekim 1915'te İzmir/Bornova Nahiyesi Müdürlüğüne tayin edilerek bürokraside görev almıştır. 17 Haziran 1916'da Karesi Sancağı Hukuk İşleri Müdürlüğüne, 12 Mayıs 1917'de Gönen ve ardından da 1 Aralık 1917'de Adapazarı Kaymakamlığına atanmıştır.

Fuat (Carım)'ın kaymakam olarak atandığı dönemde abisi Halid (Carım), Gönen'de İspanyol gribinden öldüğünden dul kalan eşi ve iki çocuğu (Nimet (Arzık) ve Tarık) da Fuat (Carım) ve annesi ile birlikte Adapazarı'na taşındılar.

Fuat (Carım), Adapazarı Kaymakamlığı görevini yürütürken Teşkilat-ı Mahsusada görev almaya da başladı. Bu yıllarda Kara Kemal'in emri altında faaliyetlerde bulunan ve aynı zamanda eski bir Teşkilat-ı Mahsusa casusu ve Carım gibi Çerkez olan (Yenibahçeli) Şükrü Bey, İzmit cephesinde Müslüman çetelerin toplanması ve idare edilmesi için görevlendirilmişti. Sadık jandarmalar bölgedeki subaylar ve eski gerilla liderlerinin yanı sıra Teşkilat-ı Mahsusa ile bağlantısı olan iki eski tecrübeli bürokrat; Fuat (Carım) ve (Kıbrıslı) Sırrı ve diğer yüksek rütbeli Jön Türklerle birlikte Karakol çeteleri, Adapazarı'ndan İstanbul sınırlarına kadar uzanan geniş bir bölgede etkinlik kurdular. İttihatçı İzmit Mutasarrıfı İbrahim Süreyya (Yiğit) de Fuat (Carım)'ın yakın arkadaşıdır. Anadolu'ya insan ve silah sağlanması bakımında stratejik bir öneme sahip olan İzmit bölgesi, bu özelliği nedeniyle hem Kuva-yı Milliye hem de İstanbul Hükümeti için son derece önemli bir noktaydı. Zira pek çok vatansever Osmanlı aydını İzmit, Adapazarı üzerinden Ankara'ya geçiriliyordu. Bu isimler arasında Halide Edip (Adivar), Dr. Adnan (Adivar) ve Cami (Baykut) Bey de vardır. Bu isimleri Anadolu'ya geçirmek üzere Adapazarı'nda karşılayan ekibin içinde Fuat (Carım) da bulunuyordu. Halide Edip, Fuat (Carım)'ın Cami Bey'in dostu olduğunu da yazar. Hatta Halide Edip ve Adnan (Adivar) en güvenli yerlerden biri olduğu için Adapazarı'nda kaldıkları geceyi Fuat (Carım)'ın evinde geçirmiştir.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra 11 Kasım 1917'den beri yürütmekte olduğu kaymakamlık görevinden azledilen Fuat (Carım) görevinden alındıktan sonra Kuva-yı Milliye'ye katılarak Adapazarı'nda kurulan İlk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde Heyet-i Merkeziye üyesi olarak yer aldı.

Fuat (Carım), bu süreçte Malta'daki sürgünden dönen Adapazarı ve yöresinin Kuva-yı Milliye Kumandanı olarak atanan

Kuşçubaşı Eşref Bey'in bölgede karşılaştığı sorunların çözümünde de etkili olmuştur.

Fuat (Carım), Milli Mücadele yıllarında Adapazarı-İzmit bölgesinde Rum ve Ermeni çetelerine karşı mücadele ederek Kuva-yı Milliye teşkilatının kurulmasına katkı sağladığı gibi, Kafkas göçmenlerinin özellikle de Çerkezlerin karşı hareketini önlemede ve milis kuvvetleri içinde yer almalarında da yardımcı oldu. Çerkezlerle ilgili problemlerin çözümünde özellikle Kıbrıslı Sırrı ve Fuat (Carım) aktif olarak rol aldı. Fuat (Carım) mensup olduğu Çerkez Şıpsığ boyu üzerinden Ryan Gingeras'ında dikkat çektiği gibi Çerkezler arasında itibarlı bir konuma sahip olmuştur. Carım'ın bu avantajlı durumu özellikle Adapazarı-İzmit bölgesindeki Çerkez aşiretlerine karşı etkinliğini artırmıştır.

Fuat (Carım), 28 yaşında iken 23 Nisan 1920'de açılan TBMM'de İzmit milletvekili olarak yerini aldı. Bu tarihte Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye birlikleri de düşman karşısında zor anlar yaşıyordu. Ankara'ya gitmek üzere hazırlanırken Adapazarı isyanı nedeniyle birlikleri ile bölgeye gelen Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, bölge halkı tarafından sevilen ve bölgeyi iyi bilen sabık Adapazarı kaymakamı Fuat (Carım)'dan isyancıların yatıştırılması için kendileriyle birlikte hareket etmesini istemiştir. Durumu Mustafa Kemal Paşa'ya da bildirmiştir. Fuat (Carım), 26 Nisan 1920'de Umumi Kuva-yı Milliye Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın yanında Adapazarı-Hendek bölgesindeki ayaklanmaların bastırılmasında görev aldı. Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın Kurmay Başkanı Binbaşı Saffet (Arkan) ile birlikte isyanın yatıştırılmasında önemli rol oynadı. Adapazarı-İzmit yöresinde çok sevilen Fuat (Carım), Ermeni Rum Çetelerine karşı Kuva-yı Milliye birliklerinin kurulmasına önyak oldu. Yörede yoğun şekilde yaşayan Kafkasyalıların Kuva-yı Milliyecilerin yanında birleşmeleri için çalıştı. Özellikle Düzce Ayaklanmasında etkin bir rol aldı. Bu yıllarda özellikle Çerkezlerin karşı hareketlerini önlemede etkili oldu. Hatta Çerkez Ethem kuvvetleriyle TBMM arasında bağlantı kurulmasında aracı oldu. Çerkez Ethem, Ankara'ya TBMM'ne geldiğinde kendisine eşlik eden kişi Fuat (Carım)'dır. Cemal Kutay'ın Çerkez Ethem Dosyası isimli çalışmasında Çerkez Ethem'in Hendek İsyanı ile ilgili anılarında bir bilgi yanlışı yapmıştır. Çerkez Ethem, başlarında Sefer ve Abdülvehap Beylerin bulunduğu asileri teslim aldığında TBMM tarafından isyancılara nasihat vermek amacıyla gönderilen Nasihat Heyeti üyelerini de kapalı tutuldukları bir bodrumdan kurtardıklarını yazar: *"Erkan-ı Harp Kaymakamı ve Mebus olan Hüsrev (Gerede) Lazistan Mebusu Osman Bey ve İzmit mebusu Fuat Bey'i bir bodrumda bulduk kurtardık. Kendileri yara bere içinde idiler. Çok hakaret görmüşlerdi."* Oysa heyetteki Fuat Bey, Fuat (Carım) değil; Bolu Belediye Hekimi, Dr Mehmet Fuat Bey'dir.

Mazbatası Temmuz 1920'de onaylanan Fuat (Carım), yörede kaldığı süre boyunca yararlı hizmetlerde bulunmuş daha sonra Ankara'ya giderek 5 Haziran 1920'de TBMM'ne katılmıştır. Ahmet Demirel, Fuat (Carım)'ın I. TBMM'nde bulunan gruplar içinde yer almayarak bağımsız milletvekillerinden biri olduğunu belirtir. Ancak Carım'ın Meclisteki çalışma dönemi uzun sürmemiştir. Ali Fuat Paşa'nın isteği ve TBMM başkanlığının izniyle yeniden döndüğü bölgede hizmetlerine devam etmiştir. Çerkez Ethem'in Umum Kuva-yı Tedbiye Kumandanı sıfatıyla Fuat (Carım)'ın izin süresinin uzatılmasına ilişkin TBMM başkanlığına yaptığı başvurusu üzerine Meclis, bu süreyi bir ay daha uzatmıştır. Daha sonra izin süresiz izne dönüştürülmüşse de bazı mebusların itirazı üzerine bu süre üç ay olarak belirlenmişti. Fuat (Carım), Geyve, Adapazarı, Hendek, İzmit müsademelerine bilfiil ateş altında katılarak birçok yararlılık göstermiştir.

Fuat (Carım), I. TBMM'deki önemli oturumlarda da bulunmuştur. Başkomutanlık Kanunu'nun süresinin birinci defa 3 ay daha uzatılması için 31 Ekim 1921 tarihli oturumda yapılan oylamada red oyu verdi. Bu oylamada 152 kabul, 3 çekimser ve 12 red oyu vardı. Fuat (Carım), Necmettin Sahir (Sılay)'ın 1921-1923 yılları arasında İlk TBMM üyeleri ile yaptığı bir ankete de katılmıştır. Sılay, ankete katılan milletvekillerine, *"Kazanılacak olan milli istiklal mücahedemizin feyizdâr ve semeredar olması neye mütevakıftır"* sorusunu sorar. Carım, ankete 1 Temmuz 1338/1922'de katılmıştır

ve Őu cevabı vermiŐtir: “*Milli M¼cadele’nin semeredar olması bence adı her ne olursa olsun Őahsi h¼k¼metlere nihayet vermekle kabildir*” olur.

Fuat (Carım)’ın DıŐiŐler Bakanlığı’ndaki kariyeri 21 Kasım 1920’de Moskova B¼y¼kelçiliđine tayin edilen Ali Fuat Paşa ile birlikte Moskova’ya giden heyet içinde g¼rev almasıyla başlamıştır. Ali Fuat (Cebesoy), kendisi ile birlikte Moskova’ya gidecek olan b¼y¼kelçilik heyetinin 3 gruptan oluŐtuđunu yazar. İlk grup; B¼y¼keli, Ali Fuat, BaŐkâtip Aziz Bey (Aziz Meker), İkinci Katip Osman Kemal Bey, AteŐe Piyade Y¼zbaŐı İdris (ora) Bey, S¼vari Y¼zbaŐı Sami Bey, evrak memuru Feridun (Hotinli) Bey’den oluŐuyordu. Diğer heyet; AtaŐemiliterlik ve Tetkik heyetidir. AtaŐemiliter heyetin üyeleri; Erkan-ı harp BinbaŐısı Saffet Bey, Muavin Erkan-ı Harb Y¼zbaŐısı Mithat Bey, M¼lhat S¼vari Y¼zbaŐısı Ali Rıza Bey Muhafız takım kumandanı S¼vari M¼lazımı Fuat Bey’dir. Tetkik Heyetinde ise, TBMM azasından ise Dr Tevfik R¼Őt¼ Bey, Fuat Bey (Carım) İsmail Suphi Soysallıoğlu ve Besim Atalay vardır. Heyet Kâtipi Tahsin (Bac) Bey’dir.

Başta Mete Tunçay olmak üzere bazı kaynaklarda Moskova Murahhas Heyeti içinde bulunan TBMM üyelerinin Resmi T¼rkiye Kom¼nist Fırkası üyesi olduğu bilgisi verilmiştir. Bu bilgi, Şevket S¼reyya Aydemir tarafından da verilir. Ancak Carım’ın yeğeni Nimet Arzık, b¼yle bir bilgi vermemektedir. Amcasının Ali Fuat (Cebesoy) ile birlikte bir ekip ile TBMM üyesi olarak Moskova’ya gittiğini yazar. Ancak amcasının TKF üyesi olduğuna dair ya da bu fırkayı temsilen Moskova’ya gittiğine dair bir açıklama yapmaz. Fethi Tevetoğlu, Tahsin Bey ve Fuat (Carım)’ın diplomatik vazifelerle g¼revlendirildikleri bilgisini verir ancak herhangi bir Şekilde her iki isimin de TKF üyesi olduğuna dair bir bilgi vermez. Carım ile ilgili bir diğer çeliŐik bilgi de bu tarihlerde d¼zenlenen Bak¼ Kurultayı’na temsilci olarak katıldığıdır. Oysa Eylül 1920’de toplanan Bak¼ kurultayında TBMM h¼k¼meti, Moskova’da bulunan T¼rkiye murahhas heyeti azasından Dr. İbrahim Tali (Öng¼ren) Beyi g¼zlemci olarak g¼revlendirmiŐtir. Ayrıca Trabzon vilayeti namına sabık mebus Hafız Mehmet, m¼hendis Aziz, Erzurum vilayeti adına Binbaşı Arif Beyler de kongrede g¼zlemci olarak bulunmuŐlardır. Sefer Berzeg ise, Fuat (Carım)’ın Yeşil Ordu Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer aldığını belirtir. Ancak konu ile ilgili diğer kaynaklarda da b¼yle bir bilgi mevcut değildir.

Fuat (Carım), hem Moskova’da bulunduğu g¼nlerde hem de sonrasında Bekir Sami (Kunduh), Aziz (Meker), Tahsin R¼Őd¼ (Baj) ile birlikte bağımsız bir kuzey Kafkasya Cumhuriyeti ve bir “Kafkasya Federasyonu” kurulması için yapılan çalıŐmalara da destek oldu. Mustafa Butbay’ın, hatıralarından da Fuat (Carım)’ın b¼lgedeki geliŐmeleri yakından takip ettiği ve burada faaliyet g¼sterenlerle temasta olduğunu anlıyoruz. Zira sadece Fuat (Carım) değil kardeşi Tarık (Carım) da bu tarihlerde b¼lgededir. Butbay, Kafkasya’nın bağımsızlığı için milis ve gizli hareketlerde buldukları g¼nlerde Çeçenistan ve Dağistan’da incelemelerde bulunmak için seyahate çıkarlarken Adapazarı Kaymakamı Fuat Bey’in kardeşi Tarık’ı Bak¼’ye gerektiğinde kendilerini haberdar etmek üzere g¼nderdiklerini yazar. Carım’ın Rus egemenliği altındaki toprakların bağımsızlığı için kurulan Rauf (Orbay), Bekir (Sami) gibi isimlerin üyesi olarak bulunduğu Őimal-i Kafkasya Cemiyeti ile de bağlantısı vardır.

Fuat (Carım), Moskova AntlaŐması’nın imzasından sonra yurda d¼nerek yasama g¼revini bir m¼ddet daha s¼rd¼rd¼. 21 Temmuz 1922’de BaŐkanlıđa sunduğu milletvekilliğinden istifa dilekçesi 24 Temmuz’da genel kurulda okunarak kabul edildi. 8 Ağustos 1922 ile 29 Őubat 1924 tarihleri arasında Moskova ve Kazan b¼lgesi başkonsolosu olarak g¼rev yaptı. Bu tarihten sonra bu Őehbenderlik lağvedilerek vazifeleri B¼y¼kelçilik Konsolosluk Őubesi m¼d¼rl¼đ¼ne devredildi.

Bu g¼revi esnasında Rus tiyatro sanatçısı Suhaeva Yelena Georgiyeva ile evlendi. Mehmet Tarık (Carım) adında bir oğulları oldu. Ancak evliliğinin duyulması üzerine yabancı ile evlenme yasası nedeniyle 9 Aralık 1924’te konsolosluk g¼revinden ayrılmak zorunda kaldı. Nimet Arzık yapmıŐ olduğu bu evlilik nedeniyle amcasının ve ailenin hayatının

fazlasıyla etkilendiğini yazar. Amcasının Atatürk'ün yakınında bulunan genç, parlak ve umut vadeden bir insan iken bir anda itibar kaybettiğini öyle ki Atatürk'ün bir daha amcasını görmek istemediğini yazar: *“Atatürk onu hiçbir zaman affetmedi. Affetmemesi görmek istememesiydi. Hiç görüşmediler yaşamlarının sonuna değin.”*

Fuat (Carım), Dışişlerinden ayrıldıktan sonra Adapazarı'ndan da ayrılarak İstanbul'a yerleşti. Aile öncelikli olarak Şişli'de genişçe bir eve taşındı. İstanbul'un o günlerini anlatan Hıfzı Topuz, babası Ahmet Rami Bey'in yakın arkadaşı olan Fuat (Carım)'ın ailesi ile birlikte bir ara Nişantaşın'da Bakır Palas'ta oturduğunu yazar. Bu süreçte Fuat (Carım), uzun süre işsiz kaldı. Ailenin ekonomik durumu da bozulmuş oldu. Ancak Carım ailesinin İstanbul'daki evleri oldukça hareketlidir. Pek çok ünlü kişi evin ziyaretçileri arasındadır. Fuat (Carım) bu yıllarda sık sık Nazım Hikmet ile görüşür.

Aile ekonomik bir kriz içinde olduğundan Trablusgarp'taki son gayrimenkuller de bu dönemde satılmıştır. Tam da bugünlerde Carım, 17 Ocak 1925 tarihli kararı ile Milli Mücadele döneminde aktif olarak savaşa katılanlara verilen Kırmızı Yeşil Şeritli [İstiklal Madalyası](#) alan ilk sekiz kişiden biri oldu. Ancak madalya törenine gitmez. Madalyayı ona gönderirler. Bu gelişme üzerine yakın arkadaşları Fuat (Carım)'a gidip Atatürk'ü ziyaret etmesini önerir. Nimet Arzık amcasının Atatürk'le karşılaşmayı göze alamadığını, Atatürk'ün de amcasını çağırmadığını belirtir. Atatürk'ün ilk İstanbul gezisinde de ikili görüşmez.

Fuat (Carım), uzun bir süre işsiz kaldıktan sonra 1926-1930 yılları arasında Muhtelit Mübadele Komisyonun Ankara ve Samsun, 1931'de de Gümölcine Tali Komisyonları'nda Türk Müşaviri (Delegesi) olarak çalıştı. Bu iş ile birlikte ailenin ekonomik durumu da iyileşti. Hatta Nimet Arzık amcasının yeni işinde o güne göre oldukça iyi kazandığını yazar. Ancak amcasının parasal konularda iyi olmadığını biraz da çevresindeki insanların yönlendirmeleri ile hareket ettiğini de belirtir. Zira Trablusgarp'taki emlakın satılmasından sonra Carım, eline geçen para ile arkadaşlarının yönlendirmesi ile Kadıköy Çarşısı'nda bir manav açar. Ancak üç ay sonra iflas eder.

Bu yıllarda aile için önemli bir gelişme de Tarık Carım'ın Paris'ten kesin dönüş yapmasıdır. Yurt dışında Amerikalı bir piyanistle evlenen Tarık (Carım) babası Fuat Carım, annesi ve ölmüş abisinin çocuklarıyla birlikte İstanbul'da yaşamaya başladı. Aile bu tarihlerde sık sık ev değiştirmek zorunda kalmıştır. Fuat (Carım) eşi ile birlikte Mübadele Komisyonu'ndaki görevi nedeniyle Korfu Adası'ndadır ve ancak yılda birkaç kez ailesini ziyaret etmektedir. Ancak bir müddet sonra Fuat (Carım)'ın Muhtelit Mübadele Komisyonu'ndaki görevine son verilmiştir. Görevden alınmasının nedeninin birkaç kez gerginlik yaşadıkları Muhtelif Mübadele Komisyonu Başkanı Cemal Hüsnü Taray olduğunu düşünen Carım başkanla bu düşüncelerini paylaşır. Ancak konuşma sert bir kavgaya döner. Olay mahkemeye taşınır ve Fuat (Carım) 2 yıl hapis cezası alır. Kesinleşen ceza Cumhuriyetin Onuncu Yılı kutlamaları nedeniyle çıkarılan Af Kanunu kapsamına girer.

Fuat (Carım'ın) işsiz kalması üzerine Carım ailesi yeniden taşınmak zorunda kalır. Osmanbey'deki üç katlı evi değiştirerek Şişli sınırında Cemil Paşa'nın evine taşınırlar. Ailenin yaşam standardı da kısa süre içinde düşer. Yeniden işsiz kalan Fuat (Carım), Vakıf Gazetesi'ndeki arkadaşlarının özellikle de Asım (Us) Bey'in yardımı ile Aden, Yemen ve Mısır'a seyahat eder ve gözlemlerini de gazetede “Bahr-i ahmere Seyahat” başlığı ile 15 tefrika olarak okuyucuyla paylaşır. Daha sonra bu seyahat notlarını gözden geçirerek 1930'da Dedikodulu Seyahat isimli kitabında yayınladı. Carım, kitaplaştırdığı gezi notlarında birkaç kez yabancı bir kadınla evlenmiş olması gerekçesiyle mesleğinden menedilmiş olduğuna da değinir.

Fuat (Carım), işsiz kaldığı yıllarda yakın arkadaşları ile birlikte Hür Adam isminde bir gazete de çıkardı. Başta Kocaeli

Milletvekilleri isimli çalışma olmak üzere pek çok kaynakta Carım'ın Hür Adam Gazetesi'ni 1928-1931 tarihleri arasında çıkardığı bilgisi verilmektedir. Ancak bu bilgi yanlıştır. Hür Adam Gazetesi, Türk basın tarihinin kısa ömürlü hatta belki de en kısa ömürlü gazetelerinden birisidir. 1 Kânun-ı evvel (Aralık) 1930 ile 8 Kânun-ı sâni (Ocak) 1931 tarihleri arasında ancak 39 sayı çıkabilen Hür Adam Gazetesi'nin sahibi, mesul müdürü ve başyazarı İzmit eski milletvekili Fuat (Carım)'dır. Sabiha Sertel, İsmail Suphi Soysallı, Hafız Necip, Muammer İzzet gazetenin yazarları arasındadır. Muhelif bir gazete olarak Hür Adam, hem köşe yazıları hem karikatürleri ile oldukça dikkat çekicidir. Devlet harcamaları, vergiler, tekeller, devlet ihaleleri gibi konular, hükümete yönelik eleştirilerin odağını oluşturmuştur. Kısa ömrüne rağmen Hür Adam Gazetesi, başarılı bir muhalefet örneği sergilemiştir.

Fuat (Carım), durumunun Atatürk'e söylenmesi üzerine yeniden Muhtelit Mübadele Komisyonu'nda çalışmaya başlamıştır. Ancak komisyonun 19 Ekim 1934'te lağvı üzerine yeniden işsiz kalmıştır. Aynı yıl içinde yeniden Dışişleri Bakanlığı'nda müdür olarak çalışmaya başladı. Bu makam Carım'ın kariyerinin en düşük görevi idi. Bu durum ise, onun psikolojisini olumsuz etkilemiştir. Yeni görevle birlikte aile Ankara'ya Sıhhiye'de İlkiz Sokağı'nda büyük bir apartmana taşındı. Ankara'daki ev İstanbul'daki gibi pek çok ismin uğrak yeridir. Özellikle Nazım Hikmet ve Muhsin Ertuğrul sık sık eve gelen isimler arasındadır.

Fuat (Carım) kısa süre içinde Dışişleri Bakanlığı'ndaki kariyerinde ilerler 1935'de Hâriciye Vekâleti Umûmî Kâtiblik Refakatinde Başkonsolos; 16 Eylül 1936-2 Ağustos 1938 tarihleri arasında Barselona Baş Şehbenderliği görevini yürüttü. 3 Mayıs 1938-5 Ağustos 1939 tarihleri arasında Kopenhag Başkonsolosu, 9 Ağustos 1939-5 Mayıs 1940 tarihleri arasında ise Milano Baş Şehbenderliği, 1 Haziran 1943-20 Mayıs 1945 tarihleri arasında Marsilya Başkonsolosluğu görevlerini yürüttü. Fuat (Carım) ancak eşi öldükten sonra 4 Ağustos 1945 Cidde'ye Büyükelçi olarak atandı. Carım bu görevde 20 Aralık 1946 tarihine kadar kaldı. Feridun Cemal Erkin bu atamada kendisinin de etkili olduğunu hatta Fuat Carım'ın kariyerindeki yükseliş için yolu kendisinin açtığını iddia eder. Cidde Büyükelçiliğinden sonra yeniden kariyerinde yükselişe geçer. Zira Nihat Erim'in günlüğündeki açıklamalara bakılırsa Carım, bu tarihten başlamak üzere sık sık Cumhurbaşkanı İnönü'nün Çankaya'daki davetlileri arasındadır. Bu yakın ilişkinin bir sonucu olarak 1946 yılının Ocak ayında Umumi Kâtiplik Birinci Muavini Fuat (Carım), ikinci dereceye terfi ettirilir.

Fuat (Carım), II. Dünya Savaşı sonrasındaki yeni girişimlerde de yer aldı. 17 Ekim 1946 tarihinde Birleşmiş Milletler İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Türk Grubu'nun kurucularından biri oldu.

1947'de Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri olan Feridun Cemal Erkin'in Fuat Carım'ı birinci yardımcı olarak çağırması üzerine kariyerinde yeniden yükselişe geçti. Carım'ın bu göreve atanması Erkin'in temasları ve kararlı duruşu sonunda gerçekleşir. Feridun Cemal Erkin, yurtdışında olduğu dönemlerde Carım, Genel Sekreterliğe vekâlet de etmeye başlamıştır.

Fuat (Carım), Feridun Cemal Erkin'in Roma'ya Büyükelçi olarak görevlendirilmesinin ardında Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri olarak atandı. Bu tarihler Carım'ın kariyerinin zirvesinde olduğu yıllardır. Carım ile birlikte yıldızı parlayan diğer bir isim de Nihat Erim'dir. Her iki isim de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün gözdesi olmuştur.

Fuat (Carım), Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan pek çok genç dışişleri görevlisi ile tanıştı ve çalıştı. Bu isimlerden biri de bu tarihlerde Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve İktisat Dairesi Müdürü olan Fathin Rüştü Zorlu'dur. İkili yakın dostluk kurmuştur. Genel Sekreter Fuat (Carım)'ın ilk yaptığı görevlendirmelerden biri, ünlü Dahiliye Nazırı ve gazeteci Ali Kemal'in oğlu Zeki Kuneralp'ı özel kalem müdürü olarak atamak olmuştur. Fuat (Carım), Genel Sekreterliği boyunca

yakın çalışma arkadaşları ve onu tanıyan isimlerin hatıralarında yer aldığı gibi kendine özgü karakteri ile iz bırakan isimlerden biri olmuştur.

Fuat (Carım), 1949'da Genel sekreterlikten ayrılarak 23 Ağustos 1949'da büyükelçi olarak Rio de Janeiro'ya atandı. Nihat Erim, günlüklerinde Dışişlerin de bu tarihlerde işlerin pek iyi gitmediğini özellikle de Necmettin Sadak'ın ABD ziyaretinin iyi geçmemiş olmasının yaratmış olduğu olumsuz havanın Dışişleri Bakanlığını etkilediğini belirtir. Genel Sekreter Fuat (Carım) ile Devlet Bakanı N. Sümer'in arasının iyi olmadığını Sümer'in tüm isteğinin Dışişleri Bakanı olmak olduğunu, bu nedenle de Necmettin Sadak'ın aleyhinde çalıştığını ifade eder. Fuat (Carım) ise, Necmettin Sadak'ın yakın çalışma arkadaşlarından biridir. Gelişmeler Carım'ı da fazlasıyla etkilemiş olmalıdır.

Zeki Kuneralp, Fuat (Carım)'ın kendi isteği ile Rio de Janeiro Büyükelçiliğine atandığını yazar. Ancak Arzık' a göre bu atamanın esas nedeni amcasının Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün "gözünden düşmesi" ve pek hoşlanmadığı Başbakan Şemsettin Günaltay ile arasının iyi olmaması olduğunu yazar.

Fuat (Carım), bu son görevinden 13 Temmuz 1957'de yaş haddi dolayısıyla emekliye ayrıldı. Emeklilik sonrasında çevirilere yoğunluk veren Carım, geçirdiği bir kalp krizi sonucunda 9 Nisan 1972'de İstanbul'da öldü. Rumeli Hisarı'ndaki Aşiyen Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Fuat Carım'ın pek çok eseri vardır. Bunlarda bir kısmı çeviri diğer bir kısmı gezi notlarından oluşur. Carım'ın bazı çevirileri oyunlaştırılmıştır. Prendelo'dan yaptığı Size Öyle Geliyorsa Öyledir, Eskisi Gibi Eskisinden Üstün ve Aptal çevirileri Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ve İstanbul Şehir Tiyatroları tarafından sahnelendi. Size Öyle Geliyorsa Öyledir, Ahmet Muhip Dranas tarafından oyun olarak yazıldı. 1938 de İstanbul Şehir Tiyatroları, 1948, 1963 ve 1964'de ise Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü tarafında sahnelendi. Aptal, ise İstanbul Şehir Tiyatroları tarafından 1931 ve 1934, Eskisi Gibi Eskisinden Üstün de 1949'da Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü tarafından sahnelendi.

Fuat Carım'ın dikkat çeken çalışmalarından biri de Vilademir Ponzer'den yaptığı Sovyetlereli çevirisidir. 1932 de Türk aydınının gündeminde olan Sovyet Rusya, Carımı'nda gündemindedir. Eserin ortaya çıkarılmasında bu durum etkilidir. Mete Tunçay, Fuat Carım'ın Sovyetlereli çalışmasının Sovyetleri öven bir eser olduğunu belirtir.

Fuat Carım'ın diğer çalışmaları şunlardır: Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati, (Tercüme) İstanbul 1961; Cezâir'de Türkler İstanbul, 1962; Kanunî Devri'nde İstanbul (Tercüme) İstanbul 1964; Tarihinin Türk'e Yüklediği Çetin Görev İstanbul 1965, Türklerin Denizciliği İstanbul 1965; Venezuela'lı General Miranda'nın Türkiye'ye Dâir Hatıratı (Tercüme) İstanbul 1965; İşlenmemiş Konular İstanbul 1966; Marcopolo ve İbn-i Batûta İstanbul 1966; Yusuf Taşfin, İstanbul 1966; Latin Amerika (Gördüklerimiz, İnkâ ve Maya Medeniyetleri) İstanbul 1968; Latin Amerika (Gördüklerimiz İzlendiklerimiz-2, İstanbul 1968.

Funda SELÇUK ŞİRİN

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA, BEO./2858-214331-0 H-03-05-124.

BOA, DH.MKT./2182-106/H.15-11-1316.

BOA, DH.MKT./2577-154-0 H-11-10-1319.

BOA, DH.MKT./2190-87-0 H.05-12-1316.

BOA, Y.PRKJ./37-108-0/H.13.07.1316; **BOA.**, Y.A.HUS/392-14-0/H.05.08.1316.

BOA, ZB./327-79-0R-18-08-1324.

BCA, 30-11-1-0/120-12-18/04.05.1938.

BCA, 30-11-1-0/179-35-26/19.12.1945.

BCA, 30-11-1-0/180-3-6/29.01.1946.

BCA, 30-11-1-0/193-23-15/25.0.8.1947.

BCA, 30-18-1-2-/108-21-17/04.04.1945.

BCA, 30-18-1-2/119-52-18/29.06.1949.

BCA, 516-219441-21-30-63/09.06.1938.

Telif Eserler

ADIVAR, Halide Edip, **Türk'ün Ateşle İmtihanı**, Atlas Kitapevi, İstanbul 1992.

AKAL, Emel, **Moskova-Ankara-Londra Üçgeninde İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

AKBULUT, Erden-TUNÇAY, **Mete , Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923)**, TÜSTAV, İstanbul 2007.

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Cilt: II**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1998.

AKBULUT, Erden, **Anılar: Nail Çakırhan Söyleşisi**, TÜSTAV, İstanbul 2008, s.36.

ANT, Metin, **50 Yılın Türk Tiyatrosu**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1973.

ARAS, Tevfik Rüştü, **Atatürk'ün Dış Politikası**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003.

ARI, Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç, (1923-1925)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

ARI, Kemal, **Suyun İki Yanı: Mübadele**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2015.

ARZIK, Nimet, **Tek At, Tek Mızrak Anılar-1**, Cilt:1; Kaynak Yayınları, İstanbul 1983.

AVAGYAN, **Arsen, Osmanlı İmparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin Devlet İktidar Sisteminde Çerkesler**, Bilgi Yayınları, İstanbul 2004.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa**, Cilt: 3, Remzi Kitapevi, İstanbul 1972.

BERZEG, Sefer Berzeg, **Kurtuluş Savaşında Çerkez Göçmenleri**, Cilt: 2, Nart Yayıncılık İstanbul 1990.

BERZEG, Sefer E. **Kafkasya Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü**, Nart Yayıncılık, Samsun 1995.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Atatürk Anadolu'da (1919-1921)**, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1959.

BORAK, Sadi, **Yeşil Ordu ve Çerkez Ethem**, Kırmızı Beyaz Yayınları, İstanbul 2004.

BUTBAY, Mustafa, **Kafkas Hatıraları**, Yayına Hazırlayan: Ahmet Cevdet Canbulat, TTK Yayınları, Ankara 2007.

CAN, Fahri, **“Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu?”**, **Yakın Tarihimiz 1**, No: 2(10 Mayıs 1962), s. 334.

CAN, Fahri, **“Kuva-yı Milliye Ruhu”**, **Yakın Tarihimiz, 1**, No: 8 (19 Nisan 1962), s. 249-250 ve 28-29.

CARIM, Fuat Carım, **Dedikodulu Seyahat**, Akşam Matbaası, İstanbul 1930.

CEBESOY, Ali Fuat, **Bilinmeyen Hatıraları: Milli Mücadele Hatıraları**, Editör: Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2001.

CEBESOY, Ali Fuat, **Moskova Hatıraları Milli Mücadele ve Bolşevik Rusya**, Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2002.

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Nisan 1972.

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Nisan 1972.

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ağustos 1947.

Cumhuriyet Gazetesi, 31 Kânunuevvel 1931.

ÇAĞLAR, Günay, **“Hüsrev Bey Heyeti Nasihası (Nisan-Mayıs 1920)**, s. 87-90,

ÇAM, Yusuf, **Milli Mücadelede İzmit Sancağı**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2014.

ÇANKAYA, Ali, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, I. Cilt (1859-1968)**; Mars Matbaası, Ankara 1969.

DEMİREL, Ahmet Demirel, **Birinci Mecliste Muhalefet II. Grup**, İletişim Yayınları 1995 İstanbul.

DEMİREL, Ahmet, **İlk Meclisin Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Dışişleri Bakanlığı Yıllığı 1964-1965, Ankara Basımevi, Ankara 1966.

Dışişleri Bakanlığı Yıllığı 1964-1965, Ankara Basımevi, Ankara 1966.

DİNAMO, Hasan İzzettin, **Kutsal İsyân Milli Kurtuluş Savaşı'nın Gerçek Hikayesi**, Cilt:7, May Yayınları, İstanbul 1967.

EFE, Ahmet, **Kuşçubaşı Eşref**, Bengi Yayınları, İstanbul 2007.

ER, Tayfun, **Erguvaniler Türkiye'de İktidar Doğanlar**, Duvar Yayınları, İzmir 2007.

ERİM, Nihat, **Günlükler (1925-1979)**, Haz. Ahmet Demirel, YKY, Cilt: I, İstanbul 2004.

ERKİN, Feridun Cemal, **Dışişlerinde 34 Yıl Anılar Yorumlar**, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

FORTNA, Benjamin C., **Kuşçubaşı Eşref, Efsane Teşkilatı Mahsusa Subayının Hayatı**, Çev. Selçuk Uygur Timaş Yayınları, İstanbul 20017.

GINGERAS, Ryan, **Dertli Sahiller, Şiddet Etnisite ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu 1912-1923**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.

GİDE, F., "Osmanlı Devleti'nden Günümüze Çerkes Örgütlenmeleri, Geçmişten Geleceğe Çerkesler", **21. YY Çerkesler, Sorunlar ve Olanaklar Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Editörler: Sevda Alankuş, Esra Oktay Arı, Kafdav Yayınları, Ankara, 2011, s.347-356.

GÜRÜN, Kamuran, **Türk Sovyet İlişkileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

HİÇYILMAZ, Ergün, **Gizli Belgelerle Çerkes Ethem**, Varlık Yayınları, İstanbul 1993.

HİÇYILMAZ, Ergün, **Teşkilatı Mahsusa**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

HİKMET, Nazım, **Yazıları**, Koza Yayınları, İstanbul 1976.

Hüsrev Gerede'nin Anıları, **Kurtuluş Savaşı Atatürk ve Devrimler**, Haz.. Sami Önal, Literatür Yayınları, İstanbul 2002.

İlk Meclis Anketi, **Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri**, TBMM Yayınları, Ankara 2004.

TORUN, Esmâ- CEBECİ, Sıdıka- KORKMAZ, Vasfi-ÇAYCI Emin, **İzmit Milletvekilleri (1920-1927)**, Kocaeli 2006.

KOZAK, Nart, **Osmanlı Tarihinde İz Bırakan Çerkezler**, Neşa Ofset, İstanbul 2010.

KUNERALP, Zeki, **Sadece Diplomat**, İstanbul Matbaası, İstanbul 1981.

KUTAY, Cemal, **Çerkez Ethem Dosyası**, 1. ve 2.cilt, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1989.

LÜTEM, İlhan, **Erim'den Mektuplar**, Kurtiş Matbaası, İstanbul 1992.

Milliyet Gazetesi, 11 Nisan 1972.

MUMCU, Uğur, **40'lar Cadı Kazanı**, UMAG Yayınları, Ankara 2018.

ÖZEL, Sabahattin, **Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk**, **Derin Yayınları**, İstanbul 2009.

ÖZKAN, Tuncay, **Bir Gizli Servisin Tarihi**, AD Yayıncılık, 1999, s. 174.

SARI, Hüseyin, **Milli Mücadele'de Bolu**, Kemal Matbaacılık, Bolu 1995.

SOFUOĞLU, Adnan, **Milli Mücadele Döneminde Kocaeli**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

SOYSAL, İlhami, **Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler**, Bengi Yayınları, İstanbul 2008, s.137.

STODDARD, Philip H., **Teşkilat-ı Mahsusa**, Çeviren: Tansel Demirel, Arma Yayınları, İstanbul 2003.

ŞEHİDOĞLU, Süreyya, **Eylül 1920 Bakü Kurultayı ve Milli Mücadeleye Sağdan Soldan El koyma Çabaları**, Ofset Yayınları, İstanbul 1975.

ŞENER, Cemal, **Çerkez Ethem Olayı**, Okan Yayınları, İstanbul 1984.

ŞİMŞİR, Bilal, "Cumhuriyetin İlk Çeyrek Yüzyılında Türk Diplomatik Temsilcilikleri ve Temsilcileri (1920-1950)" **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 64-65-66, (Mart Temmuz-Kasım 2006), Cilt: XXII, s.15-90.

ŞİRİN, Funda Selçuk, "1930 Türkiyesi'nde Bir Muhalefet Örneği: Hür Adam Gazetesi", **Tarihin Peşinde Dergisi**, Sayı: 23 (202), ss.99-140.

ŞİRİN, Funda Selçuk, "Halep'ten Rio de Janeiro'ya I. Dönem İzmit Milletvekili Mehmet Fuat Carım (1892-1972)", **Vakanüvis Uluslararası tarih Araştırmaları Dergisi**, TBMM'nin100. Yılı Sayısı, Volum: 5 (Kasım 2020), ss.107-151.

TEVETOĞLU, Fethi, **Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)**, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1967.

TOPUZ, Hıfzı Topuz, **Nişantaşı Anıları**, Heyamola Yayınları, İstanbul 2010.

TUNÇAY, Mete, **Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1978.

TUNÇAY, Mete, **Türkiye'de Sol Akımlar, (1925-1936)**, BDS Yayınları, İstanbul 2009.

Türk İdare Dergisi, Atatürk ve İdare Özel Sayısı, Sayı: 362, Yıl 55, Ekim 1983.

Türk İstiklal Harbi VI. Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1974.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, Cilt: III, TBMM Vakıf Yayınları, Ankara, s. 541.

UYSAL, Sermet Sami, **Yahya Kemal ile Sohbetler**, Kitap Yayınları, İstanbul 1959.

ÜNAL, Muhittin Ünal, **Kurtuluş Savaşı'nda Çerkeslerin Rolü**, Cem Yayınevi, İstanbul 1996.

YALÇIN, Soner, **Efendi: Beyaz Türklerin Büyük Sırrı**, Cilt: 1 Doğan Kitap, İstanbul 2004.

YEŞİL, Ahmet, **Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Teşkilatlı Muhalefet Hareketi:Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, Cedit Neşriyat, İstanbul 2002.

YILMAZ, Mustafa, **Milli Mücadelede Yeşil Ordu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-fuat-carim-1892-1972/?pdf=6607> adresinden erişilmiştir